

1984 (recenze)

Ladislav Vrchovský

30.03.2009

George Orwell: 1984**Divadlo Petra Bezruče, Ostrava****Režie Jan Mikulášek****Výprava Marek Cpin****Hudba Jan Mikulášek****Dramaturgická spolupráce Zuzana Mildeová****Videoart Michal Puhač****Recenzuje Ladislav Vrchovský****Premiéra 21. března**

Orwell u Bezručů je politickým činem

Říká se, že umění je svědomí lidstva. Některá umělecká díla jsou politickým činem. A právě mezi takové lze zařadit Mikuláškovu jevištní adaptaci slavného románu George Orwella 1984 na jevišti ostravského divadla Petra Bezruče. K režijnímu rukopisu Jana Mikuláška patří stylizace hereckého projevu, inscenace jsou z velké části vyjádřením osobního vztahu režiséra ke konkrétnímu uměleckému dílu, k předloze, k aktuálnímu nebo nadčasovému společenskému faktu či jevu. Herecká složka je ve většině přísně podřízena složce režijní. Jeviště je pro Mikuláška spíše laboratoř, ve které se obnažuje to, co je skryto pod povrchem chování a dějů, než zrcadlem nastaveným reálnému životu. Samotné výsledky práce jsou často kontroverzní, diskutabilní, burcující. Taková je i Mikulášková inscenace Orwellova románu.

Scéna připomíná tělocvičnu, včetně nářadí (škoda nevyužitých kruhů). Herci s bíle nalíčenými tvářemi v části před přestávkou na povel opakovaně provádějí gymnastická cvičení, přerušovaná stylizovaným přednesem literárního textu. Dramatické situace a dialogy jsou zřídka a první půlka se poněkud vleče. Chyba je ve stereotypním opakování scén obsahujících stále stejné výrazové prostředky a v absenci dramatických situací a na sebe navazujících stavebních prvků příběhu, v literárnosti textu. A také v nedostatku hereckých příležitostí. Oživení přichází v okamžiku rozvíjení milostného vztahu mezi Winstonem Smithem (Jan Vlas) a Julií (Sylvie Krupanská). Do té chvíle je téměř vše, co se děje na jevišti spíše vyjádřením vnitřních pocitů Jana Mikuláška zažívaných nad četbou Orwellova díla. Že se snaha režiséra míjí s vnitřním pocitem diváků, o tom svědčí smích v hledišti v okamžiku, kdy zazní slavný love song - diváci si myslí, že jde o parodii. Je pravdou, že po malé chvíli se dostaví porozumění a rozvine se emocionální dialog mezi hledištěm a jevištěm nad dojemnou lyrickou scénou milostného souznění v režimem zakázaném partnerském vztahu. A je to právě postava Julie, která díky skvělému výkonu své představitelky chytá diváka za srdce, a vnáší na jeviště život.

Sympatická je i scéna v hospodě "prolétů", která také zažehává nebezpečí hrozící nudy. Je to také jediné místo, kde dostávají výraznější hereckou příležitost ostatní účinkující, Jan Vápeník, Tomáš Dastlík, Přemysl Bureš, Tomáš Krejčí, Tereza Vilišová a Lukáš Melník. Snad ještě Tomáše Dastlíka lze zmínit v souvislosti s vydařeným hereckým prologem představení.

Druhá půle po přestávce má větší švih a spád. Je tomu tak díky výborným hereckým výkonům Jana Vlase a Kateřiny Krejčí v roli O'Briena, ale hlavně v dobře vystavěné dramatické situaci, jednoznačné symbolice a velmi působivým vyobrazením totalitního způsobu ničení lidského individua. Scéna je zbavena tělocvičného nářadí a mění se v mučírnu tajné policie, ve které O'Brien ničí svobodu ducha, vymývá mozky a dělá z lidí poslušné ovce.

Skutečným politickým činem režiséra Mikuláška je závěrečná filmová sekvence s tvářemi diktátorů, kde se mezi portréty Lenina, Hitlera, Mao Ce-tunga, Chavese, Lukašenka a dalších objevuje i tvář současného premiéra a nedávného prezidenta ruské federace Vladimíra Putina.

Přes veškerou snahu vyjádřit se k samotné podstatě faktorů a osob, které se podepsaly a podepisují pod nejtemnější stránky dějin lidstva, zůstává však inscenace spíše informací, než výzvou, ale zároveň celému dílu nelze hlavně díky druhé půli upřít nemalou sílu výpovědi a zřetelný dopad do diváckých řad.

[Vytisknout článek](#)
[Poslat e-mailem](#)

Brno / Morava

Drama / současné hra

Festivaly

Postřehy / Dílna

Praha / Nová síň

Titíž

Odkazy

„Leitmotivem inscenace 1984 je ruka. Představuje dotyk i jeho paměť.“ – Rozhovor s Michalem Puhačem

30.5.2009 12:00:05 / Naďa Satková

Divadlo Petra Bezruče uvádí dramaturgii alegorického románu 1984. Videoart použitý v inscenaci vytvořil Michal Puhač, student Fakulty umění Ostravské univerzity, který se jako výtvarník a herec podílí např. na projektech Divadla Continuo či souboru Divadlo a svou videoprojekcí doprovází performery a hudebníky. V inscenaci 1984 jeho videoart umocňuje atmosféru strachu a manipulace a nevšedně zobrazuje motivy, které se v produkci opakují.

V seznamu spoluautorů inscenace 1984 jste uveden jako tvůrce videoartu. Každý si pod tímto pojmem něco představí. Existuje však jednoduché vysvětlení, v čem přesně videoart spočívá? Vzhledem k tomu, že se videoart, projekce a vůbec práce s filmovým materiálem do výtvarného umění dostaly již v 60. letech, jejich stručná specifikace je téměř nemožná. Pokud půjdeme k základu slova videoart, primárně to znamená práci s pohyblivým obrazem, jeho střih, případně použití efektů atd. Podobně jako má film svůj scénář, videoart má svůj koncept, neboť se vyvíjel po boku konceptuálního umění a postmoderny. Kromě toho, že se videoart vystavuje v galeriích, se stále častěji využívá v divadle nebo při performancích. Už od 80. let se projekce objevují na DJ party a nyní ji hojně využívají kapely jako součást svých živých vystoupení.

Měl jste při tvorbě projekce k inscenaci volnou ruku, nebo jste dostal přesné zadání, jak by měla vypadat?

Při počátečních setkáních mi režisér Jan Mikulášek přiblížil dramaturgii představení a možnosti projekcí. Měl vytipováno několik scén, v nichž chtěl projekci použít. Během zkoušek jsme rozkrývali další místa, kde bychom mohli projekci zařadit. Měl jsem režisérovu plnou důvěru a myslím, že jsem vytušil, kam se bude hra ubírat, a tomu video přizpůsobil.

Co bylo při tvorbě projekce nejnáročnější?

Nashromáždít materiál. Některé sekvence jsem si točil sám, některé jsem hledal v internetových archívech. Následné sestřihání a sladění už tak náročné nebylo.

V projekcích se často objevoval motiv ruky, výrazný symbolický element. Diváci si k němu mohli přiřadit mnoho významů. Z čeho tento motiv vychází? Proč jste ho použil?

Ruka je jeden z leitmotivů této inscenace, a to nejen v projekcích. Je to jediný spolehlivý přítel, ale zároveň dobře organizovaný nepřítel. Ruka je symbol kontaktu i osamocení. Ruka je dotyk i jeho paměť. Utržená ruka leží na ulici po raketovém útoku, ruka píše deník, ruka pracuje na přepisování minulosti.

Před koncem druhé poloviny přechází do té doby konkrétní projekce v abstraktní zrnění. Proč?

Je to doplnění textu, ve kterém se mluví o faktu, že Strana dokonale potře jakoukoli individualitu člověka. Proto na tomto místě přechází konkrétní projekce do uniformního, nic neříkajícího šumu.

Žijeme ve světě, v němž se na nás valí bezpočet barevných reklamních ploch či zářivých nápisů. Lze vůbec ještě něčím upoutat pozornost lidí zavalených blikajícími bannery, měnícími se reklamami a neonovými poutači? Nastává se lidstvo vůči barvám a světům imunní?

Připadá mi, že společnost se stává stále větší a větší houbou, která do sebe vstřebává všechny tyto záře, neony, reklamy a uměle tak zvyšuje nároky. Tím pádem se dostáváme do začarovaného kruhu zvětšení záře, jejího následného pohlcení a vynucení si ještě větší blyštivosti.

Jednoho dne v šak i bezedná houbička dosáhne svého maxima a její roztržení oslepí podstatnou část lidstva. Nedokážu však určit, jestli to bude vysvobození nebo katastrofa.

Inszenace končí zmnožením jedné televizní obrazovky ve stovky menších. Jedna informace se v různých modifikacích šíří jako choroba a zaplavuje svět. Symbolizuje to stav, kdy medializací a tedy i jistěmu diktátu a manipulací nelze zabránit?

S rozšířením nejrušnějších internetových komunitních serverů se jen těžko brání vlastní názor. Na druhou stranu máme tu neomezenou moc webovou stránku zavřít, nebo přejít na jinou. A právě zde vzniká silný tlak médií na jejich konzumenty. Každý chce mít svůj díl pozornosti, svůj podíl na moci.

Jaký máte vztah k Orwellově knize 1984?

Velmi blízký. Nejprve se ke mně dostala kniha, potom film a nyní jsem byl přizván k realizaci dramaturgii, což mě velmi potěšilo. Z antiutopie orwellovského typu vycházíme také v autorské performanci *Hubitel*, ve které tematizujeme problém ovládnutí lidí jejich vlastními výrobky, vynálezy.

Na jakých dalších projektech pracujete?

Na několika projektech se podílím jako Vj, člověk obsluhující v reálném čase videoprojekci.

S Markem Salomonem máme dvouletný projekt *Ohm Plain*. Marek je tvůrce ambientní, IDM, strukturované hudby a já naše živá vystoupení doplňuji velkoformátovou živou projekcí. Podobně dotvářím hudbu také na koncertech kapely KOFE-IN.

Souhlasíte s větou, která je citací z románu 1984: „Nejlepší knihy jsou takové, které člověku říkají, co už sám ví.“? Ne. Rád se nechávám překvapovat, a to hlavně v oblasti kultury. Vždy, když otevíram novou knihu, jdu na novou hru do divadla, tvořím nový obraz, jsem zvědavý, čím mne překvapí. Kdybych už předem věděl, jak to vše dopadne, unudil bych se k smrti. Potřebuji k životu vzrušení a vstřebávání nových podnětů.

inzerce

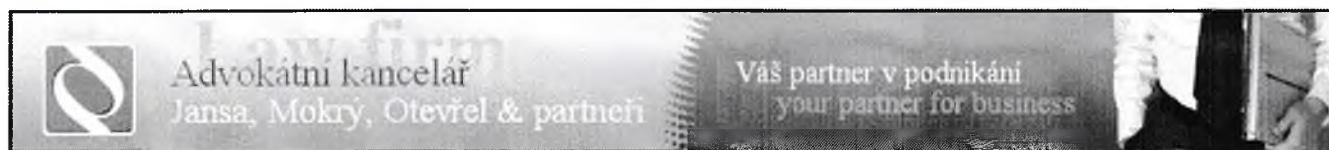
Festival Dream Factory
Ostrava 3. - 6. 6.

Měsíc autorského čtení
Brno 1. - 31. 7.

JAMU vydává - Josef
Karlík: Cesty k Herectví

OstravaBlog

- [Redakce a kontakt](#)
- [Inzerujte u nás](#)

Bezruči uvedou adaptaci antiutopického románu 1984

20. 3. 2009, 16:11 | [Kultura](#) > [Divadlo](#) | Dimitrios Vlasakudis

Divadlo Petra Bezruče jako další premiéru této sezóny připravilo adaptaci románu 1984. Antiutopické a nadčasové dílo George Orwella bývá řazeno k nejvýznamnějším literárním počinům 20. století. Jeho převod do divadelní podoby obstaral zkušený Jan Mikulášek, který je také režisérem inscenace.

Novinář, esejista a spisovatel George Orwell napsal své nejvýznamnější dílo 1984 v roce 1949. Čas a průběh dalších desetiletí ukázal, jak bylo vyličení absolutního totalitního systému využívajícího manipulace a ovládnutí jedince přesné. Řada motivů a prvků z románu (sledování všudypřítomným Velkým bratrem, politicky korektní newspeak zjednodušující myšlení, vaporizace – odstranění a vymizení nepohodlných osob a myšlenek atd.) byla výstižným popisem totalitních systémů i předobrazem dnešní (mediální) doby.

Orwellův román 1984 se dočkal dvou filmových adaptací a řady děl, které z něj čerpaly inspiraci a motivy (mimo jiné vynikající filmová antiutopická satira Brazil). Divadelní adaptace bude alespoň pro české diváky novinkou, protože doposud v Česku uvedena nebyla. Existuje sice britská dramaturgie, režisér Jan Mikulášek ale napsal vlastní.

„Orwellova strhující kniha provokuje moji představivost, ať se tomu bráním sebevíc. Děsí mě a dojíká, vyvolává ve mně temné obrazy z české minulosti,“ uvedl Jan Mikulášek. Dramaturgie se podle Mikuláška až na nutné škrty kvůli rozsahu drží původního románu. „Orwell je mistrem detailů a atmosféry, což jsou veličiny, které se v divadle nikdy nedají věrně kopírovat. V mnohém má však divadlo lepší možnosti než román – především element spoludílení a spoluprožívání konkrétního okamžiku – napomáhá prolínat fikci se skutečností, a tak ji aktualizovat,“ řekla Zuzana Mildeová, lektorka dramaturgie Divadla Petra Bezruče.

Jak je u Mikuláška zvykem, jeho inscenace je adaptací a současně i originální interpretací. Už pojetí scény má být určitým výkladem. Stejně tak například obsazení postavy sofistikovaného učitele O'Briena, jehož bude hrát žena. „Protiklad fašistického intelektuála, kterého hraje žena, a z O'Briena tak bude jakási žena-muž, vnáší do inscenace napětí,“ popsal Jan Mikulášek. Inscenace také pracuje s prvkem intertextuality a využívá několika médií.

Hlavní postavu románu Winstona Smithe ztvární Jan Vlas, jeho lásku Julii Sylvie Krupanská a postavu O'Briena Kateřina Krejčí. V inscenaci se dále představí Jan Vápeník, Tomáš Dastlík, Přemysl Bureš, Tomáš Krejčí, Tereza Vilišová a Lukáš Melník. 1984 má premiéru zítra, tj. v sobotu 21. března 2009.

George Orwell: 1984 – Divadlo Petra Bezruče, premiéra v sobotu 21. března 2009 v 19.00

Problematický rok 1984 v Divadle Petra Bezruče

19.4.2009

NAĎA SATKOVÁ

Ostravské Divadlo Petra Bezruče má v sezoně 2008/2009 na repertoáru dvě inscenace čerpající z prozaických předloh. Po vynikající divadelní adaptaci románu Josepha Rotha *Job* uvedlo dramaturziaci antiutopického románu George Orwella 1984. Pro Orwella představoval rok 1984 vzdálenou budoucnost, pro současné publikum znamená minulost. Téma manipulace s lidským vědomím je však stále aktuální.

Pro zobrazení totalitní říše, v níž se všechno děje pod přísným dohledem Ideopolicie, vládnoucí Strany a Velkého bratra, zvolil scénograf Marek Cpin české reálie roku 1984. Úvodní scéna se odehrávala v tělocvičně a jednotlivá cvičební nářadí znázorňovala dennodenní cepování a plnění nesmyslných příkazů Strany. Ta usilovala o to, aby se všichni lidé podřídili jejímu mocenskému postavení a dodržovali její nařízení, aby nevybočovali z uniformního a nepřemýšlejícího davu. Tuto snahu o stejnost a neměnnost v inscenaci podtrhovala jednotná bělostná barva obličejů herců.

O systému společenského uspořádání začal pochybovat zaměstnanec Ministerstva pravdy Winston (Jan Vlas) a jeho přítelkyně Julie (Sylvie Krupanská). Snahou o proniknutí do tajů mechanismů, s nimiž nesouhlasili, se lišili od ostatních lidí, kteří se nelogickému řádu slepě podřídili.

V nejpůsobivější scéně produkce si Winston s Julií v relativním bezpečí přechodné skryše z obličejů vzájemně smývali bílou barvu. Její pozvolné odstraňování obrazně vyjadřovalo vymanění se z nesamostatné masy ostatních lidí, smývání masek a obnažování těla i duše. Jasně patrné bylo také erotické jiskření provázející tento akt společného porušení pravidel a vydání se na zákazonosnou cestu hledání nápravy.

Děni na jevišti v několika scénách doprovázela videoprojekce (jejím autorem je Michal Puhač). Ve scéně, v níž se mluvilo o skutečnosti, že Strana dokonale potře jakoukoli individualitu, přecházela do té doby konkrétní projekce v abstraktní zrnění a nic neříkající šum a obraz tak podtrhoval slovní sdělení. Videoart zachycoval také ankety natočené v ostravských ulicích či úryvky z projevů diktátorů a zprostředkovával

pojítka mezi historií a současností. Nejčastěji však zachycoval prostý, ale mnohovýznamový motiv ruky.

Ruka se stala leitmotivem celé inscenace. Ruka představující kontakt i izolaci, dotyk i osamění. Podaná ruka pomáhá, svázané ruce symbolizují bezmoc a ne nadarmo se říká, že ruka ruku myje. Ruka hladí, ale může také začernovat nevhodné výrazy v tiskovinách a napomáhat přepisování minulosti.

Dotekem ruky zkoumali hlavní hrdinové i pozoruhodný předmět, těžítka s korálem, který jim připomínal minulost bez všudypřítomných obrazovek, odposlouchávání, strachu a tísně. Režisér Jan Mikulášek ponechal zobrazení této věci pouze na herecké akci. Protagonisté těžítka imaginárně uchopovali do ruky, otáčeli s ním, dotýkali se ho. Na projekci za nimi se přitom promítal obraz lidských rukou, taktéž náznakově zkoumajících neviditelný předmět. Režisér eliminoval zdánlivou nutnost konkretizace, vzdal hold knižní předloze a umožnil každému z diváků, aby si tento důležitý element příběhu představil po svém, tak, jak to dovoluje četba knihy.

Byl život před Revolucí lepší než dnes?

Mikulášková inscenace čerpá nejen z Orwellova románu, ale také z české a světové historie. Zkoumá společenské zlo napříč staletími. Postupuje od strastiplné Hitlerovy nadvlády přes čtyřicetileté období totality v naší zemi až k ryze současným hrůzyplným událostem v iráckých věznicích. Tyto obrazy na sebe narážejí a dráždí divákovu svědomí otázkou, jak rychle zapomínáme na křivdy, které se staly?

Také promítané ankety nastavují zrcadlo pokřiveným charakterům. Tento zcizovací prvek ruší divadelní iluzi a znesnadňuje divákům návrat ke sledování příběhu na jevišti. Pozorování reakcí lidí zodpovídajících otázku, zda bylo před revolucí roku 1989 lépe, je samo o sobě zajímavým sociologickým experimentem. V kontextu Orwellovy

antiutopické vize systému, který bezmezně ovládá člověka, z tohoto exkurzu do myslí „obyčejných lidí“ běhá mráz po zádech.

Režisér Mikulášek se nevyhýbá ani dalším prostředkům, které diváka vytrhují ze sledování jednotné příběhové linky. Zpomalený pohyb a opakování zdůrazňují ubíhání času stejně jako klepání holí o zem, jež přechází

v neustávající tikot hodin. Na divadelní iluzi upozorňuje také asynchronita akce a jejího slovního popisu.

*První česká dramatisace románu
1984 nevšedně interpretuje postavu trýznitele
O'Briena. Díky tomu, že ho hraje žena
(Kateřina Krejčí), stává se O'Brien
bezpohlavním stvořením, které se nezastaví
před ničím.*

Atmosféru strachu, sledování a zaznamenávání každého pohybu umocňuje light-design. Bodový reflektor klouže po stěnách a jeho slídívý kruhový výřez efektně evokuje jak přísně střežené vězeňské zařízení, tak všudypřítomnou obrazovku patřící Velkému bratrovi.

Jan Mikulášek se podílel také na výběru hudby. Scénu plnou násilí doprovází spartakiádní píseň Poupata, závěrečné video-defilé nejrůznějších dějinných diktátorů podbarvuje beatlesovská skladba All You Need Is Love. Songy mohou diváka iritovat, zamezují mu však setrvávat v pohodlné lhostejnosti. Schválnost? Kýč? Možná, ale pro kontrast nemohl být výběr lepší. Humorný nadhled zveličuje zákeřnost společenského zla.

Několik vrstev této zneklidňující inscenace naléhavě nutí k aktivnímu rozkrývání významů, pouhé přihlížení bez emocí je nemožné.

Divadlo Petra Bezruče:
1984

Autor: George Orwell
Režie a hudba: Jan Mikulášek
Výprava: Marek Cpin
Dramaturgická spolupráce: Zuzana Mildeová
Videoart: Michal Puháč
Premiéra: 21. března 2009 (psáno z premiéry)

Účinkují: Jan Vlas, Sylvie Krupanská, Kateřina Krejčí, Jan Vápeník, Tomáš Dastlík, Přemysl Bureš, Tomáš Krejčí, Tereza Vilišová, Lukáš Melník